

PÉNTEKI LEVÉL

Pacsirta a fán

Zenés étterem, nem mondom meg, melyik utcában, csak azt, hogy Budapesten. Tágas, nagy terem, az asztalokat elfelejtetem megszámolni, de ha mindegyik foglalt, a vendégek számát egy színház is elfogadná nézőknek, a telt ház táblát is kitehetné. Nos, ma este minden asztal foglalt, sőt negyedóránként megáll a terem közepén néhány ember, aztán reménytelenül legyintve fordul vissza. Igaz, vasárnap van, nem tudom, hogy hétköznapi estéken is így van-e, nem is tudhatom, mert először ülök ebben az étteremben. Hogy ezután jövők-e még? Ha tenger fenekén akarok üldögelni, fölöttem fél-száz év csattogó hullámaival, akkor igen. Hogy miként értem ezt? Megpróbálom elmondani, hiszen másfél órán át úgy ültem az asztalnál, hogy szinte szüntelenül forgattam a fejem, de még föl is álltam háromszor, s beszéltem a termet, egyetlen vendég arcát se hagytam figyeletlenül. Így talán elfogadhatják hitelesnek a képet, melyet innen hozok.

Kezdem a zenével, mert a zene az a tenger alatti nap itten, amely mellé meszesedő csontjaikat melegedni hozzák a vendégek. Ezzel azt is megmondtam, hogy az ide járó emberek szinte valamennyien, a nők s a férfiak is, kortársaim. De róluk majd később. Előbb a zenéről, mely cigányzene. A muzsikások hatan vannak: primás, két kontrás, kisbögös, nagybögös, cimbalmos. Klarinétos nincs, pedig kamaszkoromban nemcsak a szatmári, de még a hiripi bandának is volt klarinétosa. De hát az a hiripi banda igazi cigányzenekar volt, olyan, amilyennek a tévedhetetlen ceruzájú Tersánszky rajzolta a Szatmár megyei muzsikásokat. Ha lyukas könyökök is a frakk, vagy a zsakett, amit viseltek, de frakk és zsakett, s a nadrágjuk is, ha kitérdelt, ha cipőnél rojtos is, de sötét és csíkos nadrág volt. Igaz, a kalapjukat nem vették le, nyáron se, a kocsmában, de mást, mint kemény vagy szalmakalapot sose tett a fejére egyikük se. S ezek itt, szegények, 1970-ben, a zsúfolt pesti étteremben, zsinóros piros mellényt kell viseljenek, olyant, amilyent cigányzenész sose vett magára. S hogy miért, nem tudom, hiszen nem külföldi turistáknak mutogatják őket, hanem józsefvárosi és ferencvárosi öregek bukna alá az asztaloknál ama régi szép idők mélyébe.

A cigarettafüst talán kevesebb, nem rakódik pókhálóként a falakra, mint a hajdani kávéházakban s a mai eszpresszóokban, de annál dúsabb, asztaltól asztalhoz csapódik az ételszag. Mit esznek itt az emberek? Megmondhatom, mert azt is megfigyeltem: a legkelendőbb étel a pacalpörkölt s a kolozsvári töltött káposzta, de sokan

kanalazzák, s persze bográcsból a gulyást is. Olyan asztal, melynél egy ember ülne, nincs a teremben. Négyen, hatan, de van, amelyiknél nyolcan is ülnek, s látszik rajtuk, hogy házaspárok, s hogy asztaltársaik is azok. És jól érzik magukat, mögöttük s előttük a hat hétköznappal, már megvacsoráztak, már elpilledtek is, percenként poharat emelnek a szájukhoz, s együtt dúdolják a dalt a dobogón álló énekessel, aki népdal-énekes, de aki véletlenül se énekel egy népdalt, olyan lehet az neki, mint ördögnek a tömjén, csak azt kiabálja a mikrofonba, nem tudván, hogy abba sutogni kell, azt kiabálja, hogy „a hegedűm majd megreperálok”, meg azt, hogy „a pécskai cigánysoron nagy a sírás-rívás”. Ismétél is jó néhányszor, hiszen igazi siker az övé, nemcsak úgy szokásból, szívből tapsolják a nótáit, a legforróbban talán azt, hogy „Nyáreste volt, pacsirta szólt a fán...”

S én hirtelen partra vetődve, méghozzá az irodalmi viták partjára, orromban pacalszaggal, fülemben cimbalomzengéssel, azon merenghetek, hogy mi értelmetlenebb, egy modern költemény, vagy egy álnépdal? Nagyon kérem, figyeljenek ide: „Panyigai panyigai panyigai ű” — csupa zengés, csupa dallam, s ugye, nagyon érthető, hiszen éppen csak azt mondja, amit mondani akar. S kérem, figyeljenek megint: „Nyáreste volt, pacsirta szólt a fán...” Hát ez a derék énekes, és művészetétől átszellemült hallgatói nem tudják, hogy ez az értelmes sor milyen értelmetlen? Nem tudják, hogy a pacsirta sose száll fára, csak a levegőben énekel, s ott is csak nappal? S volt-e valaha is olyan dadaista költő, aki le mert volna írni ilyen értelmetlenséget: „Sudár jegegyefa — földre hajlik az ága?”

Nem, ezt nem! Itt nem tovább! Ha már partra vetődtem, ki innen, ki az utcára, az ostornyelű ívlámpák alá, át az úttest zebráján, a gépkocsik forgatagában, s be valahová, ahol villanygitar zúg, ahol szakállas vagy szakálltalan kedves fiúkat és miniszoknyás vagy a hosszú szoknyában pingvinként járó édes lányokat találok! Hogy öreg fejemmel nem illek közéjük? Illek, nem illek, közéjük tartozom. De jaj, hirtelen látomásom támad, mert arra gondolok; van itt a levegőben valami, ami lassan beivódik az emberek csontjába és lelkébe, amitől aki ha megöregszik e hazában, akkor már olyan asszony kell neki, ha beteg is, keljen fel, s a szegény, beteg öregasszony, a hajdani édes kis tinédzser fölkel, megfőzi a vacsorát, s úgy várja, várja, úgy várja, várja, úgy várja haza az urát...

Zoltán Zoltán